

Forme de organizare politica a poporului;

PARTIDELE POLITICE

Considerente generale asupra partidelor politice

Daca ar fi sa facem o istorie a partidelor politice putem spune ca forme incipiente nepurtand aceasta denumire au existat inca din Antichitate, insa partidele apar in secolul XVIII-XIX. Partidele politice apar in interiorul Parlamentului si sunt niste forme de organizare contestate in numele unitatii politice. In societatea moderna partidele politice s-au impus ca realitati incontestabile. Procesul aparitiei lor trebuie privit in stransa corelatie cu aparitia si dezvoltarea parlamentarismului, deci cu ideea de reprezentare in viata publica. In ansamblul institutiilor unei societati cele mai apropiate pot fi considerate statul si partidele politice care desigur nu trebuie confundate.

Scopul partidelor politice este cucerirea puterii politice si de aici deriva doua definitii. Definitia in sens larg stipuleaza ca partidele politice sunt acele asociatii care participa la lupta pentru putere. Definitia in sens restrans consemneaza ca partidele politice sunt organizatii care vizeaza prin lupta parlamentara cucerirea si influentarea puterii si care sunt legate de regimul democratic al puterii.

Filosofia moderna (de la iluministii francezi ca Montesquieu si pana la Jefferson) resping fenomenul partitist datorita conflictul pe care acesta il induce in interiorul statului. Pentru Rousseau care considera democratia directa ca unica forma de democratie si ca atare democratia devenea imposibila, reprezenativitatea parlamentarilor devenea o forma de sclavaj politic. Montesquieu considera ca republica poate fi democratica sau aristocratica, insa cea democratica nu poate functiona decat in cazul statelor mici (democratia este directa in viziunea acestuia). El explica cauzele aparitiei partidelor politice dar isi manifesta suspiciunea in privinta guvernarii prin partide si al caracterului conflictual al societatii care se bazeaza pe partide politice. Partidele politice pot duce la un conflict intre executiv si legislativ. In plina perioada a alegerii constitutiei americane (1787) „Scrierile federaliste” reprezinta punctul de vedere al celor care sustineau necesitatea unui guvernament puternic si sprijinul pe care acestia il dadeau transformarii confederatiei in federatie. Madison elibereaza o teorie a factiunilor politice, primul nume al partidelor care insa evidentieaza aspectele nocive ale aceste organizatii. Factiunile contribuie la instaurarea dictaturii, deci pentru el solutia o constituia federalizarea.

Primii doi cercetatori ai fenomenului partitist, Moisei Ostrogorschi si Robert Michels, vor critica partidele politice pornind de la opozita rousseauniana. Prima lucrare despre partide politice apare in 1901 cu numele de „ Partidele politice si democratia” publicata de M. Ostrogorschi. El analizeaza evolutia in secolul XIX a partidelor politice americane si englezesti. El acuza deriva antidemocratica a partidelor politice pentru a ramane in contact cu cetatenii. Analizand partidele americane acesta acuza

transformarile acestora, odata cu cresterea corpului politic, ca pe o manipulare care viciaza vointa generala. Odata cu 1828 se transforma sistemul de alegere a presedintilor americani. Andrew Jackson presedintele ales atunci era reprezentantul partidului democrat.

In 1913 Robert Michels publica lucrarea „Tendinte oligarhice ale partidelor politice” in care analizeaza raporturile dintre structura de partid si democratie. Michels face un studiu monografic al Partidului social-democrat german. Analiza demonstreaza ca partidele politice sunt organizatii si ca orice organizatie se birocratizeaza. Acest proces se datoreaza profesionalizarii politice. Totodata Michels precizeaza ca cu cat un grup este mai organizat cu atat el este mai oligarhic ceea ce reprezinta ”legea de fier a oligarhiei”. Conform opiniei acestui autor partidele politice ar trebui interzise.

O conceptie total diferita de cele prezentate anterior o are Raymond Aron in lucrarea „Democratia si totalitarismul” acesta elaboreaza o teorie a societatii democratice in care rolul central il joaca partidele politice. Aron deosebeste intre societatile totalitare in care pe langa o ideologie unica, disparitia societatii civile, se caracterizeaza si prin existenta factica a unui singur partid. Toate acestea spre deosebire de societatea democratica care se caracterizeaza printr-un sistem constituional in care partidele politice au datoria de a respecta regulile jocului, de a recunoaste indreptatirea altor pozitii si de a asigura guvernarea pe perioade de timp limitate. Regulile jocului sunt atat juridice cat si implicite, pe care partidele politice le respecta chiar daca sunt mai putin conforme cu legea.

Evolutia conceptului de partide politice

Definitia partidelor politice difera in functie de criteriul ales: doctrina sau organizatia si scopul. In 1815 Benjamin Constant definea partidele politice ca reuniuni de oameni care profesaza aceeasi doctrina. Aceasta definitie corespunde unei societati in care participarea politica este redusa, organizatia de partide este cvasiexistenta iar conflictul este de tipul aristocratie – burghezie. Dupa 1832 sistemul electoral in Marea Britanie se reformeaza, organizatia incepe sa devina elementul important al partidului politic. Hans Kelsen definea partidele politice ca ”formatiuni ce grupeaza indivizi cu aceleasi orientari politice pentru a le asigura o influenta reala asupra gestionarii treburilor publice”. Aceasta definitie reprezinta statul liberal de la sfarsitul secolului XIX, un stat neinterventionist ce exercita doar functii esentiale si in care partidele politice concura la definitivarea spatiului politic.

In secolul XX autorii propun o schimbare a definirii partidelor politice accentuand pe scopul acestora care ar trebui sa fie cucerirea sau influentarea puterii. George Burdeau in „Tratat de stiinta politica” (vol.8) sustinea ca partidele politice sunt un grup de indivizi care profesand acelasi opinii politice face eforturi de a impune un punct de vedere care sa atraga un numar cat mai mare de cetateni si cauta sa cucerasca puterea sau cel putin sa o influenteze. Aceste definitii accentueaza asupra finalitatii partidelor politice insa neglijeaza latura guvernamentala a acestora, nu explica ce fac partidele dupa cucerirea puterii.

Giovani Sartori definea partidele politice in cartea cu acelasi nume publicata in 1966 ca acele organizatii care isi propun sa impuna in pozitiiile cheie ale societatii oameni care pot influenta mersul lucrurilor in raport cu principiile asumate.

Nivele de organizare a partidelor politice

Partidul are mai multe nivele de organizare in functie de numarul de membri si de influenta electorala. In privinta raportului cu membrii partidul politic apare ca o conventie care stabileste cat de stransa este relatia dintre partid si individ.

Primul nivel al participarii la viata politica este constituit de electorat. Electorii reprezinta forma cea mai slaba de atasament fata de partid, ei nu sunt juridic membri dar sprijina partidul. Anumite partide cu influenta dispun de un numar de persoane care isi pastreaza atasamentul indiferent de situatie.

Al doilea nivel este constituit de catre simpatizanti, acestia nu sunt membri dar spre deosebire de electori participa la reuniunile publice. Varsa ocazional sume de bani, sunt asumati ca resure mediatice in functie de notorietatea lor – artisti, sportivi, savanti.

Al treilea nivel este reprezentat de membri. Membrii sunt persoane care juridic fac parte din partidele politice, varsa periodic sume de bani numite cotizatii, aceasta fiind cea mai stransa legatura cu partidul. Un partid isi formuleaza lista cu membri in functie de cotizanti.

Un al patrulea nivel este reprezentat de militanti, adica acei membri care isi dedica o parte din timp activitatilor de partid: imprastie presa, scriu scrisorile si declaratiile, participa la campaniile electorale. Dintre militanti sunt selectionati functionarii care sunt platiti, in cazul partidelor de masa acestia din urma sunt in mod obligatoriu militanti, iar in cazul partidelor de cadre functionarii sunt specialisti. Totodata in cadrul partidelor de masa functionarii aspira la ocuparea pozitiilor de conducere.

Al cincilea nivel este reprezentat de conducere. Liderii de partid sunt acele persoane care au dreptul sa reprezinte partidul in raport cu tertii si cu statul si care determina strategia si stabilesc tacticile partidului, dispun de autoritate institutionala pentru a obtine acordul partidului in luarea deciziilor. Ei fac parte din elita politica.

Funcțiile partidelor politice

Desi autorii au viziuni diferite in raport cu tipul de sistem, democratic sau despotic, putem reduce functiile partidelor la doua: exprimarea vointei prin vot si educarea politica a electoratului.

David Apter sustine ca partidele politice pot fi diferite dupa sistemul in care actioneaza. Intr-o democratie partidele politice ar indeplini trei functii: controlul executivului, reprezentarea intereselor, recrutarea candidatilor. In totalitarism

acestea au doua functii: creatoare a solidaritatii, si de directionare. Neil Mc Donald sustine ca in democratie partidele politice au cinci functii: asigurarea guvernarii, intermedierea intre alesi si alegatori, reprezentarea opiniei publice, recrutarea si selectarea candidatilor, cucerirea activitatii politice.

In Romania art 8 din Constitutie stipuleaza ca partidele politice contribuie la definirea si exprimarea vointei publice a cetatenilor. Aceasta functie esentiala se dimensoineza in raport de valorile democratiei constitutionale astfel cum sunt ele definite in art.1 si in art. 8 din Constitutia Romaniei.

(1)Pluralismul in societatea romaneasca este o conditie si o garantie a democratiei constitutionale.

(2)Partidele politice se constituie si isi desfasoara activitatea in conditiile legii. Ele contribuie la definitivarea si exprimarea vointei politice a cetatenilor, respectand suveranitatea nationala, intergritatea teritoriala, ordinea de drept si principiile democratiei.

Dispozitii juridice privind partidele politice prevazute in Constitutia Romaniei si in Legea Partidelor

Intr-un stat democratic si de drept consacrarea prin constitutie a unor reguli privind partidele politice devine obligatorie. Constitutia trebuie sa exprime juridic scopurile partidelor politice si coordonatele in care se se pot organiza si functiona. Constitutia Romaniei intrata in vigoare in anul 1991

reglementeaza partidele politice in mai multe articole. Textele de baza raman cele din articolul 8, mentionat mai sus ca si cele din articolul 36 potrivit caruia:

1) Cetatenii se pot asocia liber in partide politice, in syndicate si in alte forme de asociere.

2) Partidele sau organizatiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militeaza impotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept ori a suveranitatii, a independentei Romaniei sunt neconstitutionale.

3) Nu pot face parte din partide politice judecatorii Curtii Constitutionale, avocatii poporului, magistratii, membri activi ai armatei, politisti si alte categorii de functionari publici stabiliti prin lege organica

4) Asociatiile cu caracter secret sunt interzise.

Dispozitiile constitutionale trebuie detaliate printr-o lege a partidelor politice. Legea trebuie sa contina obligatia ca prin statutul care-l prezinta cu prilejul inregistrarii sa se specifice explicit calitatea de partid politic. Astfel spus sa existe obligatia legala, ca la inregistrare asociatiile sau organizatiile ce vor sa se organizeze in partide politice sa declare oficial si expres acest lucru. Este cunoscut ca nu rareori unele partide nu au in denumirea lor termenul de partid, ci se pot numi asociatii, organizatii, ligi, uniuni sau formatiuni.

Aliantele politice se pot realiza numai intre partidele politice pe baza unui protocol, ce se depune la Tribunalul Municipiului Bucuresti, solicitandu-se inscrierea in Registrul de evidenta a aliantelor politice.

Incetarea activitatii partidelor politice poate fi voluntara, prin autodizolvare sau ordonata in cazul dizolvarii decise pe cale judecatoreasca sau de catre Curtea Constitutionala. Incetarea prin inactivitate intervine in situatia in care un partid politic nu desemneaza candidati, singur sau in alianta, in doua mandate electorale legislative succesive, in cel putin 10 circumscriptii, sau nu a tinut nici o adunare generala timp de 5 ani. Incetarea activitatii unui partid, in toate cazurile, este constatata de Tribunalul Municipiului Bucuresti.

Resursele partidelor politice

Prima resursa a unui partid este sigla sa (da recognoscibilitate unui partid politic si asigura publicul asupra valorilor, principiilor, si actiunilor pe care acel grup le promoveaza). Cea de a doua resursa este data de bani care asigura in conditii concurentiale capacitatea unui grup politic de a raspunde exigentelor electorale. Banii nu sunt o resursa public recunoscuta, datorita suspiciunii de coruptie. Problema coruptiei si a clientelismului politic a adus in discutie modalitatile de control asupra finantarii partidelor politice, finantare care nu este in mod absolut transparenta. Numarul de membri reprezinta o a treia resursa a grupurilor politice. Orice partid isi afirma in mod public numarul de membri pentru a demonstra propria capacitate de mobilizare. In functie de tipul de partid raportul numar de membri finantare variaza. In cazul partidelor de cadre finantarea actiunii politice se realizeaza prin obligatia de a plati un quantum din veniturile pe care le au toti demnitarii si functionarii publici ce apartin acelui partid. In cazul partidelor de masa finantarea se face pe baza de cotizatie. Cu cat numarul de membri este mai mare cu atat fondul banesc creste.

Competenta este o alta resursa a partidelor politice si consta in capacitatea partidelor de a atrage tehnicieni pentru rezolvarea unor anumite probleme si pentru eloaborarea unor anumitor politici publice coerente. O a cincea resursa este informatia care presupune

atat accesul privilegiat la informatiile necesare pentru maximizarea competentei cat si capacitatea partidului de a oferi partenerilor si mass- mediei informatii specifice.

Toate resursele precedente pot fi utilizate in masura in care partidul dispune de capacitatea de a se relationa la institutiile publice si private si de a crea retele de comunicare.

Combativitatea este „resursa ceror fara de reurse” si are doua forme: promovarea liniei morale si promovare violentei de limbaj si fizice.

Alte doua resurse sunt imaginea grupului si sustinerea electorala.

Criteria juridice si sociologice de definire a partidelor politice

Criteriaile juridice au in functie de epoca trei grade de generalitate, un prim grad de generalitate este reprezentat de prevederile constitutionale referitoare la libertatea de asociere, care caracterizeaza constitutiile secolelor XVII – XVIII si unde nu se face nici o referire explicita la partide politice. Al doilea grad de generalitate corespunde situatiei de dupa cel de al doilea razboi mondial si presupune existenta unor prevederi speciale referitoare la partidele politice in: Constituaia Germaniei(1949), Italiei(1945), Spaniei(1946), Portugaliei (dupa 1945), si cele est-europene de dupa 1989

Cel de al treilea grad de generalitate se refera la existenta legilor de organizare a partidelor politice, al caror model este legea

germana din 21 iulie 1968, care se regaseste si in Spania, Republica Moldova, Romania.

In Romania legea 27 din 1996 se refera la organizarea partidelor politice si ofera criterii de definire a acestora. Inaintea acestei legi partidele s-au infiintat pe baza decretului lege nr. 8 din 26 decembrie 1989. Conform acestuia erau considerate partide politice toate organizatiile care aveau minim 251 de membri si care se inscriau in registrul special la Tribunalul Municipiului Bucuresti. Legea 27 prevede in ceea ce priveste criteriul numeric ca partidul politic este o organizatie care numara 10.000 de membri la nivel national si cel putin 250 in 17 filiale judetene. Referitor la organizarea de partid se stipuleaza ca partidele au organizare teritoriala, organizatiile in cadrul intreprinderilor sunt interzise. In ceea ce priveste principiile si statutul se precizeaza ca partidele politice sunt obligate sa aiba un statut si un program, sa fie conduse prin intermediul adunarilor generale periodice, sa cunoasca o comisie de consiliere care sa permita un grad cat mai mare de democratie interna. Criteriile financiare ale unui partid pot fi publice sau private, cele mai mari cheltuieli inregistrandu-se odata cu campaniile electorale. Inregistrarea partidelor ca organizatii se face la Tribunalul Municipiului Bucuresti in registrul special. Aliantele de partide politice se inregistreaza in acelasi loc insa intr-un registru special pentru acest lucru.

Criteriile sociologice au fost definite de N Weiner si Josef Lapallombara in lucrarea „Partidele politice si dezvoltarea”, 1966. Primul criteriu sociologic este durata. Un partid politic trebuie sa existe o perioada mai mare decat viata fondatorului sau si sa-i supravietuiasca. Acest criteriu face distinctie intre partidele politice si grupurile de sustinere care vizeaza doar obtinerea unei functii de

ministru. Cel de al doilea criteriu este dat de organizarea pe verticala si pe orizontala. Un partid trebuie sa aiba filiale si ierarhie de partid. Partidul politic poate sa aiba doar organizatii teritoriale (regionale), dar nu poate sa existe doar pe baza unei organizatii centrale. Acest criteriu poate face diferenta intre partidele politice si grupurile de reflectie (gen Grupul de Dialog Social si Alianta Civica). Al treilea criteriu este dat de vointa liderilor de a cuceri puterea atat la nivel central cat si local, ceea ce diferentiaza partidele de grupurile de presiune.

Categorii si variante de partide politice

Fenomenul partitist se caracterizeaza in primul rand prin diversitate de aceea incadrarea partidelor intr-o anumita categorie impune prudenta si trebuie privita cu o anumita doza de relativitate. Desi grupuri politice cu orientari doctrinare diferite au existat inca din Antichitate denumirea de partid titlatura pe care noi o cunoastem astazi (partid) este atribuita pentru prima data grupurilor Tory si Whig. Gruparea Tory care a fost invinsa in 1686 isi trage numele de la o injurie de origine irlandeza, un tory este un fel de hot la drumul mare. Grupul Whyg care a triumfat in 1686 este de asemenea un cuvânt derivat din scotiana insemnă conducător de trasura cu cai, birjar. De la cele doua grupari se origineaza clivajul de mai tarziu conservatori – liberali.

In functie de criteriul apartenentei si orientarii membrilor ce le compun si platformelor lor partidele politice pot fi:

- a) Partide confesionale care au drept criteriu de organizare credintele confesionale. In mod deosebit sunt mentionate in aceasta categorie partidele confesionale facute de catolici si protestanti in a doua jumatate a secolului XVI, Partidul Catolic din Belgia (1830), Partidul Popular Italian (constituit dupa Al doilea razboi mondial)
- b) Partidele regionale sunt expresia unui „egoism local rau inteles”¹ reprezentand interesele locale ale diferitelor regiuni, state, parti ale unui teritoriu national neajuns inca la unificare. Dupa opinia altora partidele regionale se pot constitui si in cazul unui teritoriu national unificat reprezentand interesele insuficient reprezentate ale acelei regiuni. Un exemplu in acest sens il reprezinta Liga Nordului din Italia. Uneori partidele regionale au tendinte autonomiste
- c) Partidele nationale au aparut in secolul XIX, odata cu confirmarea principiului nationalitatilor. In aceasta categorie sunt nominalizate partidele din Imperiul Austro-Ungar, Partidul National din Prusia (1866-1870), Partidul Popular Slovac, Partidul National Roman. Aceste partide erau organe organe de protest in contra structurii statelor in care iau nastere, cu tendinta manifestata de a ajunge prin lupta la independenta natiunilor pe care le reprezinta.
- d) Partidele de clasa reprezinta interesele unei clase sociale. Au aparut in secolul XIX iar in aceasta

¹ P. P. Negulescu, „Partide politice”; ed. Garamont

categoria sunt nominalizate partidele socialiste, agrariene, si taranesti. Aici se include si clasificarea ce a dominat aproape un secol, aceea de partide burgheze si muncitoresti.

- e) Partidele etnice sunt specifice continentului African avand in vedere ca aici formarea natiunilor nu a precedat formarea statelor independente ci formarea statelor a fost considerata de catre conducatorii africani ca cel mai bun mijloc pentru formarea natiunilor. Cele mai multe partide congoleze au avut o baza etnica printre acestea fiind Alianta Bakongo, Confederatia Asociatiilor din Katanga, Miscarea Nationala Congoleza.

Un al doilea criteriu este dat de compozitia partidelor.

- a) Partidele de cadre unesc notabilitatile, reprezentantii elitelor sociale. Stau la originea democratiei in epoca votului restrans. Universul lor politic este centrul (radicalii) si mai ales dreapta. Sunt descentralizate si slab organizate, mai sunt denumite si partidele patronilor. Sunt nominalizate aici Partidul Radical Francez (1901) si partidele conservatoare
- b) Partidele de masa sunt efectul introducerii votului universal, cuprind un numar mare de membri, de aceea au o organizare interna mai rigida decat a partidelor de cadre, sunt centralizate si puternic articulate. In aceasta categorie sunt nominalizate partidele socialiste, partidele comuniste, majoritatea partidelor africane si unele partide crestine. Cu exceptia partidelor fasciste, notiunea de partid de masa este straina dreptei.

In ceea ce priveste criteriul disciplinei votului partidele pot fi suple si rigide. Partidul este suplu daca permite parlamentarilor sai sa voteze cum vor si este rigid daca impune acestora sa voteze numai intr-un anumit fel.

Sisteme de partide politice

Cea mai raspandita clasificare a sistemelor de partide distinge: partidul unic, bipartitismul si multipartitismul. Bipartitismul se inscrie in cadrul democratiei pluraliste si liberale. El ofera cetatenilor o alegere clara si suficienta iar la nivelul puterii o majoritate neta. Bipartitismul presupune acordul celor doua partide asupra problemelor fundamentale ale societatii. El poate functiona normal numai daca este sigur ca un partid nu va profita de perioada cat guverneaza pentru a schimba regimul politic. Se practica in Marea Britanie si in Statele Unite ale Americii.

Multipartitismul este forma frecvent folosita in democratiile pluraliste si liberale. La nivelul alegatorilor ofera fiecaruia o alegere mai larga si mai bine adaptata la gama opiniilor ce pot exista intr-o societate. La nivelul puterii are efecte diferite in functie de modalitatiile de practicare. Pentru constituirea echipei guvernamentale, de regula, sunt necesare coalitiile de partide. Deseori insa multipartitismul antreneaza instabilitate guvernamentala.

Concluzii

Partidele politice reprezinta o realitate a vietii politice moderne. Totodata ele reprezinta unul din criteriile de clasificare a statelor in totalitare sau democratice. Daca pentru primele caracteristic este partidul unic de obicei de tip comunist, pentru statele damocratice se poate observa o mare diversitate

doctrinara, partidele fiind liberale, conservatoare, social- democrate, crestin - democrate, uneori chiar socialiste si comuniste.

In Romania se poate observa un fenomen original: numarul mare de partide de diferite orientari doctrinare., ceea ce nu reprezinta neaparat un lucru rau. Se poate spune ca fenomenul se datoreaza lipsei libertatii de exprimare din perioada comunista, imposibilitatii de intarire a structurii centrale a partidelor datorate divergentelor de opinii, proastei legislatii in domeniu dar si experientei perioadei de tranzitie spre o societate democratica. Pe de alta parte numarul mare de partide poate semnifica incapacitatea sistemului de a se institutionaliza, ceea ce este un factor negativ in procesul de democratizare.

Un lucru este cert: partidele politice reprezinta una dintre cele mai importante castiguri ale democratiei din Romania, desi lupta pentru putere dintre aceste nu se duce mereu in limitele legii sau nici ale bunului simt.

BIBLIOGRAFIE: 1)IOAN MORARU, *Drept constitutional si instituti politice, ed.Actami, Bucuresti, 1998*

2)CRISTIAN PARVULESCU, *Curs de Stiinta Politica la Facultatea de Stiinte Politice, S.N.S.P.A.*